

FORSKNING

Adoptionsturismen till Sri Lanka

1 JULI, 2019 av DANIEL CIDRELIUS

Sri Lankesiska barn har adopterats till svenska familjer i stor utsträckning sedan 1970-talet.
Foto: © illustration: Beat Lindberg

Under början av 1980-talet adopterades jag från ett barnhem i Sri Lanka. Ingen adoptionsorganisation var inblandad i förmedlingen av adoptionen. Jag adopterades privat eller informellt av mina svenska adoptivföräldrar.

Min adoptivmors bror arbetade inom turismbranschen i Sri Lanka och förmedlade kontakten mellan mina adoptivföräldrar och ett lokalt par som hanterade utlandsadoptioner. Paret hittade

barn åt turister som ville adoptera och bistod med legaliseringen av adoptionen. De underlättade adoptionsprocessen och förverkligade tusentals charterturisters familjebildningsprojekt.

Att just svenska charterturister adopterade informellt under denna tid har diskuterats och redogjorts för i flera sammanhang i såväl Sverige som i Sri Lanka. En svensk socialarbetare som har resonerat om ett skäl till att svenskar adopterade informellt menar att väntetiderna för att adoptera var långa i Sverige. I slutet av 1970-talet hade exempelvis en adoptionsorganisation väntetider på 3-4 år. Därav menar socialarbetaren att det blev förståeligt att de som ville bli adoptivföräldrar valde informella vägar för att bilda sin familj.

De första så kallade långflygningarna från Sverige gick till Sri Lanka och Gambia redan år 1971. Länderna marknadsfördes som relativt billiga resmål långt borta i förhållande till Sverige. Marknadsföringen riktade sig till svenskar som befann sig på en normal inkomstnivå med kapital att spendera och tid att avvara för en resa.

Researrangörernas resekataloger erbjuder en möjlighet att komma närmare ett motiv till att många svenska charterturister adopterade barn under sin semestervistelse i Sri Lanka och en förståelse för de svenska turisternas förväntningar på landet. Ett tema som gick igenom marknadsföringen var att Sri Lanka framställdes som annorlunda i jämförelse med Sverige.

Fattigdomen omvandlades bland annat till en turistattraktion med en inbäddad nyttoaspekt och byggde upp förväntningar om vad som kunde ses under semestervistelsen.

I en informationsbroschyr från en researrangör kan det nästintill ses att barnhemmen omvandlades till en turistattraktion då potentiella charterturister uppmanades att ta med sig småpresenter och kläder att skänka till ett barnhem på turistorten.

På det hela taget menar jag att marknadsföringen spelade en viktig roll för vad slags berättelser som skapades inför och under semestern såväl som vilka historier som kom att återberättas i turisternas hemländer.

Sedan år 1969 har procentantalet besökare som uppgav nöje som skäl för sin resa till Sri Lanka alltid varit över 75 % och frekvent omkring 90 %. Hundratusentals turister har vistats i Sri Lanka under en period som innehöll väpnade konflikter mellan regeringen och lokalbefolkningen. Det väcker frågor om vad nöje kan ha inneburit från olika personers perspektiv. Det intressanta med att så många turister vistades i Sri Lanka under exempelvis 1980-talet är att exempelvis svenska

och danska turister gjorde sig kända för sin vilja att adoptera barn. Vare sig det kan betraktas som ett nöje eller ej att adoptera barn tenderar det att återge kraften i dessa charterturisters aktiviteter i landet.

Enligt antropologen *Malcolm Crick* som befann sig i Sri Lanka under början av 1980-talet pågick det en illegal försäljning av barn till turister från vilken advokater sades göra stora pengar. Sri Lanka hade ett rykte om sig som ett av världens center för barnhandel.

Vidare menar samhällsvetaren *Asun Garcia* att turister, så snart de hade anlänt till Sri Lanka, fick erbjudanden från lokalbefolkningen om att adoptera. Men med anledning av att tillgången på adopterbara barn inte mötte efterfrågan menar Garcia att det hade växt fram så kallade 'baby farms' dvs. en industriliknande massproduktion av barn som var så pass utbredd att ett kodat språk hade utvecklats med särskilda talesätt som indikerade att ett barn hade fötts som kunde gå för utlandsadoption. Den som påtalade den massiva produktionen av barn möttes med negativa svar och hänvisningar till att det i utvecklingsländer utgjorde en tradition att få för många barn.

Givet att även turister som inte ville adoptera blev tillfrågade menar Garcia att dessa turister kan ha återberättat denna historia i sitt hemland till personer som av olika skäl inte ville adoptera formellt utan hellre åkte till landet personligen för att adoptera informellt.

Turismprojektet i Sri Lanka grundlades år 1966 av dåvarande statsministern. Det kunde utvecklas relativt fritt, delvis eftersom det inte fanns några maktstarka grupper i opposition mot turism men framförallt eftersom utformningen av turismprojektet skedde i nära samarbete med utländska experter vars främsta funktion tycks ha bestått i att fostra turismutvecklingen, inte i att resa frågor om en sådan utveckling var förmånlig för landet i sig.

Turismen till Sri Lanka framställdes som en enkel möjlighet till ekonomisk utveckling eftersom den grundlades i naturliga resurser som sand, sol och vänlig lokalbefolkning. Lokalbefolkningen uppmanades att bemöta turisterna med ett leende, inte av utsträckta armar som bad om pengar. År 1967 lanserades ett karaktäriserande tema för mottagandet av utländska resenärer, '*Tourism – Passport to Peace*'. Detta tema påvisar bland annat förväntningarna om att bryggor skulle skapas mellan utländska turister och lokalbefolkningen som möjligen kunde tänkas bidra till att glömma bort historiska motsättningar och minska risker för konflikter.

Det finns en tendens i den dominerande forskningen och litteraturen om adoption att etablera år 1960 som utgångspunkt för svenskars upptäckande av världen. Adoptionsforskaren och

adoptivföräldern *Madeleine Kats* har exempelvis hävdad att svenskarna började resa under 1960-talet och i adoptionsforskaren och adoptivföräldern *Barbara Yngvessons* antropologiska studier menar en representant för adoptionsorganisationen *Adoptionscentrum* att svenskar har varit en homogen population utan kolonialt förflutet varför Sverige utgjorde en väl förberedd jordmån att plantera och låta föreställningen om adoptioner från andra länder växa fram.

Både Katz och representanten för adoptionsorganisationen förknippar troligtvis resande i termer av att åka på semester men genom att endast fokusera på samtida resande uteslutes exempelvis missionärernas roll i att resa barnhem utanför Sverige under den västerländska kolonialtiden. Svenska Kyrkans största missionsfält låg ju för övrigt i södra Indien och i Sri Lanka under årtiondena kring år 1900.

Dessutom kan *Nils Matson Kiöping* ses som en historisk svensk turist som har besökt Sri Lanka. Matson Kiöping var en av de tiotusentals svenskar som från mitten av 1600-talet fram till 1700-talets slut tog anställning i det Holländska Ostindiska Kompaniet. Sedan finns exempel på att den första svenska slavhandelsexpeditionen till Afrika avgick redan år 1646.

I detta sammanhang framstår adoptionslitteraturens avgränsning av turism och svenska turisternas historiska resor problematisk, särskilt då informationen om undanträngningen av Sveriges koloniala förflutna används som en förevändning för att representera adoption som en legitim familjebildningsmetod till andra och potentiella adoptivföräldrar.

Resande i olika former och under olika tider har utgjort en förutsättning för genomförandet av adoptionerna från Sri Lanka till andra länder. Ett samtida exempel på hur missionärers resning av barnhem har spelat en stor roll för framväxten av den transnationella adoptionspraktiken kan ses i författaren *Birger Thuressons* skildring av en svensk missionär som gifte sig med en singalesisk pastor och deras uppstartande av ett barnhem i Sri Lanka åren kring 1970. Det uttalade syftet med uppstartandet av barnhemmet var inte att adoptera barn till andra länder. Ändå blev det så inledningsvis. En anledning till att den första adoptionen genomfördes till Sverige berodde på att ett svenskt par hade läst om barnhemmet i svensk media. Dock avslutades adoptionsverksamheten snart i samband med att den kom att förknippas med en affärsverksamhet.

Många av barnen som adopterades från Sri Lanka till Sverige förmedlades genom adoptionsorganisationen *Sri Lanka Barns Vänner (SLBV)*. Framförallt på grund av samarbetet med den srilankesiske affärsmannen som drev barnhem såväl som hotell och transportservice för blivande utländska adoptivföräldrar. Denna adoptionsorganisations hantering av sin ansvarsfulla

uppgift att förmedla barn kom att ifrågasättas under åren, såväl i Sverige som i Sri Lanka då denna adoptionsaktivitet karaktäriserades av marknadsrationella element och adoptionsförfaranden som senare kriminaliserades i Sri Lanka.

De reserapporter som författades av svenska statstjänstemän under den rad av resor som gjordes till Sri Lanka för att komma till rätta med de informella adoptionerna spelar en stor roll i Sri Lankas adoptionspraktik, särskilt med hänsyn till hur statstjänstemännen reflekterade över uppväxtmiljön på barnhem och beskrev lokala förhållanden i Sri Lanka. Under flera av resorna träffade de den srilankesiske affärsmannen som samarbetade med SLBV.

Statstjänstemännen rapporterade att SLBVs samarbetspartner visade ett stort patos och intresse för adoptionsfrågor, bland annat för den ensamstående moderns situation. Han uppgavs förstå europeiskt tankesätt vilket hade gjort ett starkt och sympatiskt intryck på de svenska familjer som han hade kommit i kontakt med. SLBVs samarbetspartner ansåg att det var omöjligt för en ogift kvinna i Sri Lanka att behålla sitt barn och att det många gånger tog för lång tid för henne att få hjälp av sociala myndigheter.

Dessa uppgifter stämde statstjänstemännen bland annat av med en srilankesisk regeringstjänsteman som blev adoptionsorganisationen Adoptionscentrums samarbetspartner. Efter denna avstämning konstaterades bland annat att alternativen för kvinnan var att hon kunde lämna sitt barn till ett så kallat receptionhome för adoption eller i värsta fall till ett barnhem, där standarden kunde vara sådan att barnets hälsa äventyrades och att det avled.

Till skillnad från de flesta av statstjänstemännens representationer av barnhem framställdes barnhemmet som SLBV plockade barn ur som perfekt enligt svensk måttstock. Statstjänstemännen uppfattade situationen som att SLBVs samarbetspartner var föremål för mycket avundsjuka och ryktesspridning och menade på det hela taget att behovet av utlandsadoptioner var odiskutabelt.

En anledning till att SLBVs barnhem utmärkte sig i förhållande till andra barnhem bestod i att det finansierades av blivande adoptivföräldrar som stod i kö för att adoptera barn från hemmet. När det sedan uppdagades att SLBVs samarbetspartner förmedlade barn vid sidan av samarbetet med SLBV förklarade mannen att det var svårt att neka familjer som hade rest till Sri Lanka, vissa som också var SLBV-familjer och stödde hans egna biståndsprojekt i landet.

Enligt statstjänstemännen låg det anmärkningsvärda i de stora belopp adoptivföräldrarna hade fått betala. Men utifrån statstjänstemännens reserapporter går det att utläsa att de redan under slutet av 1970-talet kände till att SLBVs samarbetspartner hade ett rykte om sig att vara för effektiv då han tog barn direkt från sjukhusen och erbjöd till svenska medborgare samt att han under åren agerade för att endast svensk adoptionsorganisation skulle ges möjligheter att förmedla barn från Sri Lanka.

År 1992 gjordes det en ändring i adoptionslagen i Sri Lanka som begränsade möjligheterna att genomföra transnationella adoptioner. Det bidrog till att utlandsadoptionerna minskade avsevärt. 1995, året då de informella adoptionerna kriminaliserades i Sri Lanka, adopterades tjugo barn till Sverige. Därefter kom cirka två barn om året fram till och med år 2010.

Eftersom Sri Lanka redan år 1966 öppnade upp landet för utländska turister går det att föreställa sig att blivande adoptivföräldrar, inte bara från Sverige, var en mycket välkommen kategori av turister. Genomförandet av en adoption verkar åtminstone ha krävt en vistelse i landet som uppgick till fem veckor, förutsatt att alla handlingar var i sin ordning.

Under vistelsen bodde de på hotell, anlidade advokater för att legalisera adoptionshandlingarna, spenderade pengar i landet och skapade relationer till lokalbefolkningen vilket på ett träffande vis föll inom ramen för turismprojektets mål; inbringandet av utländskt kapital och den fredsbevarande aspekten som tycks ha uppstått när individer ur lokalbefolkningen förde samman turister med barn.

Vidare kan det även ses att barnet som adopterades representerade ett löfte om att adoptivföräldrarna och den adopterade en dag i framtiden skulle komma att göra återresor i och med de band som skapades till Sri Lanka. Även om den intensiva adoptionsaktiviteten var relativt kort registrerades närmare 13 000 utlandsadoptioner mellan åren 1970-1995 och Sverige blev ett av världens största mottagarländer.

Souvenirer från paradiset. Mellan 1940- och 1960-talet styrdes det srilankesiska samhället genom en socialrationell styrningsform eller en välfärdsmodell. Turismprojektet som grundlades under mitten av 1960-talet kan ses som en påbörjad övergång från välfärdsmodellen till en styrning av samhället där marknadsrationaliteter spelar en större roll. Antropologen Jonathan Inda benämner denna styrning som en post-social samhällsstyrning. Målet utgörs av att individer ska realisera sig själva som fria och autonoma medborgare. De ombedes att inta kalkylerande och välbetänkta dispositioner mot risker och inte förlita sig på välfärdsrelaterade rättigheter.

När lokala personer sammanförde turister med barn kan det ses att de intog en roll som entreprenörer, vilka parallellt med staten, tog en del i ansvaret att hantera adoptionsärenden samtidigt som de uppfyllde den fredsbevarande aspekten av turismprojektet. Istället för att sträcka ut armar som bad om pengar försåg de nöjeslystna turister, exempelvis från Sverige och Danmark, med barn som möjliggjorde ett förverkligande av deras familjebildningsprojekt.

Vad gäller de svenska charterturisterna som å ena sidan reste till Sri Lanka för att adoptera informellt kan de sägas ha utfört ett entreprenöriellt handlande. Detta handlande innefattades av en kalkylerande och välbetänkt disposition mot framtiden genom att det inte förlitade sig på att staten eller de av svenska myndigheter auktoriserade adoptionsorganisationerna kunde utgöra vägar för att etablera sig som en adoptivfamilj.

De svenska turister som å andra sidan adopterade formellt genom adoptionsorganisationerna realiserade sig som självreglerande och etiska medborgare inom ramen för en politik om livet som relaterade adoptionshandlingen till kulturella föreställningar som utnämnde livsvillkoren som medborgare i Sverige bättre än i Sri Lanka.

En gemensam nämnare till att många svenskar adopterade under sin semestervistelse hade att göra med att de fann det rättrådigt att genomföra en adoption och/eller sammanföra andra turister med srilankesiska barn.

Den 20 september 2017 sändes dokumentärfilmen *Zembla: Adoptiebedrog* på TV i Nederländerna. Den tog upp konsekvenserna av den intensiva transnationella adoptionsaktiviteten i Sri Lanka. Dokumentären uppmärksammade särskilt de barn som stals från sina biologiska föräldrar och familjer och de barn vars föräldrar övertalades att lämna bort sitt barn för adoption som sedan såldes av en 'child finder' till utländska adoptivföräldrar med hjälp av förfälskade dokument.

Det kunde handla om kvinnor som låtsades vara barnets mor inför myndigheter och i domstolar men som i själva verket var 'child finders' samt även sjukhuspersonal som falskeligen informerade de biologiska föräldrarna att deras barn var dödfödda och därefter erhöll ekonomisk kommission på barnen.

Den srilankesiske hälsoministern *Rajitha Senarathne* har uttalat att närmare 11 000 utlandsadoptioner kan ha genomförts med hjälp av falska och manipulerade dokument. Om detta stämmer berör det merparten av alla transnationella adoptioner som genomfördes åren 1970-1995.

Hälsoministern ser mycket allvarligt på det som har hänt och har uppgett att han själv ska ta på sig ansvaret för att utreda adoptionerna från Sri Lanka till andra länder.

Det som har framkommit om hur de transnationella adoptionerna gick till i Sri Lanka liknar det som har hänt och tyvärr fortfarande händer i ett mycket stort antal andra länder som svenskar har adopterat ifrån. Inte bara de adopterade drabbas i detta sammanhang utan också deras biologiska föräldrar och deras adoptivföräldrar såväl som de adopterades egna barn vilka inför framtiden kommer ”ärva” sina föräldrars uppbyggda och fabricerade adoptionshistorier.

ETIKETTER: ADOPTION, BARNHEM, BARNS RÄTTIGHETER, SRI LANKA, TOP